

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta

PL 29

00023 Valtioneuvosto

15.6.2015

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ASIA: Lausunto lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan otettavista asioista

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan lakisääteisenä tehtävänä on nuorisolain 5 §:n mukaan antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle lausunto nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan otettavista asioista. Nuora haluaa tuoda esille seuraavat näkökulmat lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan vuosille 2016–2019 liittyen.

Ohjelman tavoitteeksi ”maailman osallistuvien nuorisot”

Nuora ehdottaa, että tulevan ohjelman kärjeksi otettaisiin nuorten osallistuminen. Tulevaisuuden visio tulisi olla ”maailman osallistuvien nuorisot”. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää vuorovaikutusta nuorten, nuorten parissa työskentelevien, julkishallinnon ja yksityisen sektorin välillä. Lähtökohtana tulee olla kaikkien nuorten osallisuus yhteiskunnassa, mikä edellyttää haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille kohdistettua erityistä tukea. Osallistumisen esteet tulee poistaa, jotta Suomessa asuivat jatkossa maailman osallistuvien nuorisot ikäpolvi. Nuoria tulee kannustaa vaikuttamaan yhteiskuntaan omilla ehdoillaan, vaikuttamisen tapoja arvottamatta. Nuorten virallisen kuulemisen lisäksi hallinnon eri tasoilla tulee kuunnella erilaisia nuorten ääniä. Osallistumisen toteutumiseksi tarvitaan yhteisöjä ja areenoita, joissa on mahdollista toimia ja tulla nähdyksi, kuulluksi ja tunnustetuksi omana itsenään ja arvokkaana osana yhteisöä. Nuorten kokemusasiantuntijuutta tulee hyödyntää palvelujen kehittämisessä entistä paremmin nuorten tarpeita vastaaviksi. Nuorten parissa toimivien osaamista nuorten kohtaamisessa tulee vahvistaa.

Nuora katsoo, että nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja osallistumisen tukeminen on nuorisopoliittisesti erityisen tärkeää aikana, jolloin moniin taloudellisesti heikompiin ryhmiin, kuten lapsiperheisiin, työttömiin ja opiskelijoihin kohdistuu merkittäviä leikkauksia. Myös koulutussäästöt näkyvät monin tavoin suoraan nuorten arjessa. Talouden taantuma sekä hallitusohjelmassa suunnitellut leikkaukset ovat riski kasvavaan nuorten hyvinvoinnin erilaistumiseen, johon nuorisopoliittisilla toimilla tulee vas-

tata. Osallistuminen eri tavoin lähiyhteisön ja yhteiskunnan toimintaan antaa paitsi monenlaisia tietoja ja taitoja, myös vahvistaa nuoren osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteiskunnassa. Nuoren jääminen yhteisön toiminnan ulkopuolelle luo useita sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä riskejä. Osattomuus on myös usein ylisukupolvista ja nuorten osallistumista tukevalla nuorisopolitiikalla tulisi pyrkiä katkaisemaan osattomuuden kierre. Nuora painottaa, että Suomen nostaminen nuorten osallistumisen kärkimaaksi vaatii erityistä panostusta niihin ryhmiin, jotka eivät eri syistä tällä hetkellä pääse käyttämään koko potentiaaliaan ja jotka ovat yhteisöjen ja areenoiden ulkopuolella. Yhteiskunta on vain yhtä vahva, kuin sen heikoin lenkki. Tämä tarkoittaa sekä aktiivista politiikkaa nuorten osallistumisen tukemiseksi, että osallistumista estävien tekijöiden poistamiseksi. Nuora ehdottaa, että nuorten osallistumista edistettäisiin erityisesti seuraavan neljän osatavoitteen keinoin.

Osatavoite 1: Kaikilla lapsilla ja nuorilla on vähintään yksi harrastus

Nuora katsoo, että nuorten harrastustoimintaan panostaminen ja kaikkien nuorten harrastusmahdollisuuksien edistäminen on yksi parhaita tapoja lisätä nuorten hyvinvointia. Harrastukset tukevat nuoren osallisuutta yhteiskunnassa, edistävät terveyttä, vahvistavat itsetuottamusta ja oman minän kehittymistä sekä lisäävät vuorovaikutustaitoja. Uuden hallitusohjelman sisältämä kuntien toimintavapauksien lisäys nuorisotyön, liikunta- ja kulttuuripalvelujen kentällä vaatii erityistä huomiota siihen, että lasten ja nuorten osallistumismahdollisuudet säilyvät vähintään nykyisellä tasolla koko maassa. Samalla toimintavapaus antaa mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen nuorten arkea palvelevaksi ja alueiden erilaisuuden huomioon ottavaksi. Tavoitteeksi tulee ottaa, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on vähintään yksi harrastus.

Tavoitteellisen harrastustoiminnan rinnalle tulee lisätä avoimia matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuksia niin liikunnan kuin kulttuurin saralla. Tutkimukset osoittavat, että lapset ja nuoret toivovat enemmän areenoita omatoimiselle harrastamiselle ja oleskelulle. Vapaa-ajan palveluissa on huomioitava nykyistä paremmin lasten ja nuorten omaehtoinen toiminta ja sitä tulee kehittää yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Monitoimitiloja, joissa eri-ikäiset ja -taustaiset ihmiset kohtaavat, tulee lisätä. Lasten ja nuorten mahdollisuuksia toimia lähiympäristössään tulee lisätä informaatio-ohjauksen ja kieltojen vähentämisen keinoin. Koulupäivän välittömässä läheisyydessä olevia harrastusmahdollisuuksia tulee lisätä ja koulun tilojen käyttöä vapaa-ajan toiminnassa edistää.

Kaikkien nuorten osallistumisen lisäämiseksi on tärkeää poistaa osallistumisen esteitä. Erityisesti Nuora katsoo, että harrastuksissa tapahtuvaan kiusaamiseen, syrjintään ja väkivaltaan tulisi puuttua laaja-alaisesti. Esimerkiksi lapsiuhritutkimuksen mukaan neljäsosa kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista on kokenut henkistä, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa ohjatussa harrastustoiminnassa ohjaajan taholta. Pojat kohtaavat harrastuksissa tyttöjä useammin väkivaltaa ja erityisesti ulkomaalaistaustaiset nuoret ra-

portoivat selvästi muita enemmän väkivaltakokemuksia. Myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamaan syrjintään etenkin liikuntaharrastuksista tulisi puuttua aktiivisesti. Harrastusten tulisi olla toimintaa, jossa lapsille ja nuorille tulee tunne osallisuudesta, turvallisuudesta ja arvostamisesta.

Osatavoite 2: Nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen vahvistuu

Tutkimusten mukaan suomalaisten nuorten tietämys yhteiskunnasta on huipputasoa, mutta kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin vähäistä. Huolimatta siitä, että kiinnostus politiikkaan on ollut kasvussa, varsinainen poliittinen osallistuminen ei ole lisääntynyt. Nuora katsoo, että tulevalla ohjelmakaudella nuorten kannustaminen poliittiseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen tulee ottaa vahvasti esiin nuorisopolitiikassa. Samalla on huomioitava, että nuoremmat sukupolvet ovat omaksuneet toisenlaiset poliittisen toiminnan muodot kuin vanhemmat sukupolvet, jotka ovat aktiivisempia perinteisissä vaikuttamisen tavoissa. Nuorten poliittisen toiminnan muodot tulee huomioida järjestelmällisesti ja julkishallinnon tulee kuunnella poliittisia viestejä, joita lähetetään muita kuin perinteisempiä kanavia pitkin.

Nuora haluaa painottaa demokratia- ja globaalikasvatuksen tärkeyttä kouluissa. Koulujen tulisi avata ovensa järjestöille ja vaikuttajaryhmille, jotta kaikki nuoret tasapuolisesti saisivat tietoa osallistumisen mahdollisuuksista ja areenoista. Tutkimukset ovat osoittaneet, että aktiivista osallistumista motivoiva ajattelu ennustaa esimerkiksi yksilön sosiaalisten taitojen hallintaa ja kiinnostusta terveisiin elämäntapoihin. Jos lapsi tai nuori epäilee, että omat osallistumiseen liittyvät tiedot ja taidot eivät ole riittäviä, hän vetäytyy myös vaikuttamisen mahdollisuuksista. Heikko usko omaa pystyvyyteen yhteisessä päätöksenteossa estää siis aktiivista osallistumista ja kasvattaa sosiaalisen syrjäytymisen tunnetta, vaikka vaikuttamisen mahdollisuuksia olisikin tarjolla. Demokratia- ja globaalikasvatuksen tulee paitsi kannustaa nuoria vaikuttamiseen, myös kasvattaa nuoria kriittiseen ja vastuulliseen suhteeseen yhteiskuntaan, jossa elävät. Opetussuunnitelmissa tulee näkyä ihmisoikeus- ja tasa-arvokasvatus yhteiskunnallisen kasvatuksen osana.

Nuora toteaa, että osallisuuden varmistamiseksi ei riitä, että luodaan erilaisia nuorten kuulemis- ja vaikuttamisjärjestelmiä, elleivät nämä järjestelmät onnistu tuottamaan nuorille kokemusta, että heitä arvostetaan ja että heidän mielipiteillään on vaikutusta. Nuorten arviot nuorisovaltuustojen ja oppilaskuntien vaikuttavuudesta eivät ole olleet tyydyttävällä tasolla. Jotta nuorille syntyisi kokemus omista vaikutusmahdollisuuksistaan, tarvitaan ohjaajien ja muiden aikuisten sitoutumista, aitoa kuulemistä ja vaikuttavuuden lisäämistä. Nuorisovaltuustojen ja oppilaskuntien tulee saada osallistua nuoria koskevan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen, mikä kannustaa nuoria myös laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Hallinnon uudistuksissa tulee varmistaa nuorten vaikuttamismahdollisuudet myös tulevaisuudessa.

Lakisäateisten vaikuttamiskanavien rinnalla tulisi huomioida vaikuttamiskanavista syrjään jäävät ryhmät sekä eri-ikäisten nuorten tarpeet. Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kehitettäessä on hyödynnettävä digitalisaation mahdollisuuksia. Nuoria koskevien palvelujen kehittämisessä tulee toteuttaa innovatiivisia kokeiluja, joiden suunnittelussa nuoret itse ovat mukana. Nuorisobarometrin mukaan nuorten tärkeimpiä syitä olla vaikuttamatta ovat ajanpuute ja itselle mielekkään vaikuttamisen keinon löytymättömyys, mihin esimerkiksi matalan kynnyksen mobiilisovelluksilla voitaisiin vastata. Aiempaa laajempaa joukkoa kiinnostavien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien luomisessa tarvitaan monialaista yhteistyötä ja nuorten itsensä mukana oloa. Sähköisten palveluiden kehittämisessä tulisi ensisijaisesti hyödyntää niitä palveluja, joita nuoret jo arjessaan käyttävät digitaalisten palvelujen trendejä seuraten. On myös muistettava, että nuoret eivät välttämättä tarvitse erillisiä sähköisiä palvelujaan – tärkeämpää on niiden saatavuus ylipäätään.

Osatavoite 3: Nuorten kansainvälinen osallistuminen ja yrittäjyys lisääntyvät

Teknologian kehityksen myötä nuori sukupolvi on luontevasti osa globaalia yhteisöä. Nuora näkee, että uudessa ohjelmassa tulisi aiempaa vahvemmin huomioida kansainvälisyys osana nuorten elämää. Jokaisella nuorella on oltava mahdollisuus kansainvälistyä. Tällä hetkellä EU-tasolla suomalaiset nuoret osallistuvat kansainvälisiin projekteihin keskimäärin ahkerammin kuin suurin osa muiden maiden nuorista, mutta osallistumista on yhä lisättävä. Tavoitteena tulee olla suomalaisten nuorten eurooppalaisen ja globaalin poliittisen edustamisen, mobilisaation ja edustuspositioiden laajentaminen entisestään. Nuorten kansainvälistymistä tukemaan tarvitaan kielikoulutusta, sosiaalisia taitoja ja ymmärrystä monikulttuurisista ympäristöistä. Onkin huomattava, että kansainvälistymistä voi tapahtua myös maan rajojen sisällä, kun vieraskielisten nuorten määrä jatkaa kasvuaan. Nuorten monikulttuurista toimintaa ja vuorovaikutusta tulee vahvistaa koko maassa.

Kansainväliset kontaktit ja ulkomailla hankitut tuoreet näkökulmat ovat myös yksi menestyvän yrityksen rakennuspalikoista. Viime vuosina nuorten yrittäjyyshalukkuus on ollut kasvussa, mikä on merkki siitä, että nuorilla on uskoa itseensä ja kykyihinsä. Nuora katsookin, että tulevalla ohjelmakaudella nuorten yrittäjyyttä on edistettävä aiempaa enemmän. Yrittäjyyskasvatuksen avulla nuori pääsee pohtimaan omia voimavarojaan ja osaamisalueitaan, arvomaailmaansa, sekä mikä häntä motivoi työntekoon. Nuoret joutuvat myös miettimään omia vaikutusmahdollisuuksiaan ja asettamaan tavoitteita sekä oppivat luottamaan tulevaisuuteen, joka on jatkuvassa muutoksessa. Tulevaisuudessa tarvitsemme entistä luovempia ja yhteistyökykyisempiä työntekijöitä. Euroopan komission Yrittäjyys 2020-toimintasuunnitelman mukaisesti yrittäjyyskasvatusta tulee vahvistaa ja sisällyttää alemman perusasteen ja toisen sekä ammatti-, korkea- ja aikuiskoulutuksen opetussuunnitelmiin. Jokaiselle nuorelle tulisi tarjota mahdollisuus vähintään yhteen yrittäjyyskasvatukseen liittyvään kokemukseen ennen oppivelvollisuutensa päättymistä.

Osatavoite 4: Julkiset palvelut tukevat nuorten osallisuutta ja vähentävät eriarvoisuutta

Suomalainen hyvinvointivaltio ja julkiset palvelut tavoittavat kaikki nuoret jo varhaisesta vaiheesta alkaen. Julkisilla palveluilla on siis merkittävä mahdollisuus joko tukea tai vaurioittaa nuoren tunnetta osallisuudesta yhteiskunnassa. Huomattavaa on, että nuorisobarometrin mukaan joka neljäs nuori on havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää viranomaisten, kuten Kelan ja poliisin taholta. Samoin syrjintää on havaittu esimerkiksi sosiaali- ja terveystalvissa. Nuoran tekemässä nuorten verkkoarvioinnissa nousi esiin, että syrjintää, kuten rasistia asenteita on havaittu myös opettajien ja muun oppilaitosten henkilökunnan taholta. Nuora ehdottaa, että nuorten kokemaan syrjintään julkisissa palveluissa puututtaisiin laajalla informaatio-ohjauksella. Julkisen vallan käyttäjien tulisi toimissaan näyttää esimerkkiä kansalaisten yhdenvertaisesta ja syrjimättömästä kohtelusta. Samalla voitaisiin vaikuttaa yleisiin asenteisiin, jotta nuoriin kohdistuvaa syrjintää esimerkiksi työelämässä ja asunnonsaannissa saataisiin kitkettyä.

Nuora katsoo, että julkisen toiminnan tulee paitsi olla syrjintävapaata, sen tulee myös lisätä nuorten osallisuutta yhteiskunnassa. Toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi tulisi ottaa myönteisen tunnistamisen näkökulma (Häkli, Kallio & Korkiamäki, tulossa 2015). Myönteinen tunnistaminen tarkoittaa arvokkuuden ja osallisuuden kokemusten vahvistamista arkiympäristöissä. Lähtökohtana on, että olemassa olevat yhteisölliset ja institutionaaliset jäsenyydet tarjoavat kaikille lapsille ja nuorille mahdollisuuksia tulla tunnistetuiksi tavoilla, jotka kunnioittavat sekä heidän yksilöllistä erilaisuuttaan että yhteisöllistä kuulumistaan. Pitkällä tähtäimellä myönteinen tunnistaminen voi toimia paitsi yksilöä voimaannuttavana ja yhteisöjä sitouttavana periaatteena, myös tehokkaana hyvinvoinnin tukemisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen menetelmänä. Tavoitteena on, että ”tunnistamisen kulttuuri” leviää yhteisöissä, ja lapset ja nuoret voimaantuvat yhä useammin tunnistamaan toisiaan myönteisesti. Myönteisen tunnistamisen lisäksi kaikissa julkisissa palveluissa tulisi vahvistaa herkkyyttä huomioida sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen erilaiset vaikutukset nuorten kasvamisessa sekä kykyä tunnistaa eri kulttuurien erityispiirteitä.

Myös nuorisotyön roolin tulee näkyä ohjelmassa vahvasti hallitusohjelmaan kirjattujen kuntien nuorisotoimeen kohdistuvien muutosten johdosta. Nuorisotyöllä on merkittävä tehtävä nuorten osallistumisen ja osallisuuden edistämässä. Uusien menetelmien ennakkoluuloton kehittäminen ja käyttöön ottaminen yhdessä nuorten kanssa ovat nuorisotyön vahvuuksia, joita valtion nuorisopolitiikan tulee hyödyntää. Nuora katsoo, että nuorisotyön toimintamahdollisuuksia kouluissa nuorten osallistumisen edistäjänä tulee vahvistaa. Koulunuorisotyön keskeisimpiä tavoitteita on lisätä nuorten osallisuutta ja aktiivisuutta sekä luoda koulusta mielekkäämpää ja turvallisempaa paikkaa toimia, sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyn tasoilla. Nuorisotyön näkökulmasta koulu työympäristönä on perusteltu, sillä siellä

tavoitetaan koko nuorten ikäluokka, sekä voidaan toteuttaa ennaltaehkäisevän työn lisäksi varhaista puuttumista.

Joskus nuori voi ennaltaehkäisevistä toimista huolimatta joutua tilanteeseen, jossa hän tarvitsee erityistä tukea osallistuakseen ja kokeakseen olevansa osallinen. Nuorille on turvattava helposti saavutettavat ja nuoren omia voimavaroja edistävät palvelut, kuten Ohjaamo-toiminta, etsivän nuorisotyö ja työpaja-toiminta. Palveluita on kehitettävä nuorten kokemusasiantuntijuutta hyödyntäen. Ohjelman toimenpiteillä on vahvistettava nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuutta koko maassa. Nuorten yksinäisyyteen on puututtava, sillä se on yksi keskeisimmistä osallistumista ja osallisuutta estävistä tekijöistä. Tutkimuksissa on havaittu, että joka viides lapsi tai nuori kokee jossakin elämänsä vaiheessa yksinäisyyttä ja kymmenellä prosentilla yksinäisyys jatkuu vuodesta ja tilanteesta toiseen. Nuoruusiässä koettu yksinäisyys johtaa pitkittyessään usein sosiaalisiin pelkoihin, masennukseen, koulu-uralta syrjäytymiseen ja itsetuhoiseen käyttäytymiseen. Nuorten yksinäisyyttä voidaan vähentää esimerkiksi lisäämällä sosiaalisten kontaktien mahdollisuuksia harrastusten ja järjestötoiminnan kautta, vaikuttamalla yleisiin asenteisiin muiden huomioimiseksi, ja vahvistamalla yksinäisten nuorten sosiaalista toimintakykyä erilaisin hankkein.

Lopuksi

Nuora pitää tärkeänä, että hallitusohjelmassa olevien lapsi- ja perhevaikutusten arvioinnin lisäksi lapsi- ja nuorisopolitiittiseen kehittämisohjelmaan tehdään kirjaus nuoriin kohdistuvien vaikutusten selvittämisestä päätöksiä tehtäessä. Samoin tulee selvittää päätösten sukupolvivaikutukset. Tämä on erityisen tärkeää aikana, jolloin joudutaan tekemään mittavia säästöpäätöksiä, joilla voi 1990-luvun säästöjen tavoin olla pitkäaikaisia vaikutuksia nuoren sukupolven elämään. Myös väestön ikääntymisen tuoma paine esimerkiksi eläkelainsäädännön uudistuksille vaatii sukupolvivaikutusten arviointia. Päätösten vaikutuksia nuorten tasa-arvoon tulee seurata pitkäjänteisesti sosiaalisella, etnis-kulttuurisella, sukupuolittaisella ja sukupolvittaisella ulottuvuudella. Lopuksi Nuora korostaa, että nuorten osallistumisen tulee näkyä jo lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmistelussa. Jos haluamme olla osallisuuden keinoin edistämässä nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia, meidän on rakennettava toimintaa ja näkemystämme maailmasta yhdessä nuorten kanssa.

Antti Lindtman

Puheenjohtaja

09 4323089

antti.lindtman@eduskunta.fi

Tuomo Valve

Pääsihteeri

040 5159 367

tuomo.valve@minedu.fi